

елементів правової системи. Зазначений прояв організаційної функції цивільного права або організаційного компоненту регулятивно-організаційної функції цивільного права може бути врахований в процесі оновлення цивільного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право України: підручник: у 3 кн. Кн.1. За ред. Є.О. Харитонов, А.І. Дрішлюка. Одеса: Юридична література, 2005. 528 с.
2. Див., напр., С.Т. Максименко К вопросу о функциях частного права. Вестник Саратовской государственной юридической академии №5(94) 2013 с. 16-19, Частное право. Учебник. Кашанина Т.В. М.: Эксмо, 2009. 494 с.
3. Функції права: ціннісний та сутнісний виміри. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 58-62.
4. Алексеев С.С. Частное право. М.: «Статут», 1999., 158 с.

Некіт Катерина Георгіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗМІСТ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПЕРЕГЛЯД ПАРАДИГМИ

Сьогодні традиційний підхід до визначення змісту права власності через «тріаду» правоможностей власника стає дедалі більш дискусійним. Концепція так званої «тріади» правоможностей власника є усталеною в українській цивілістичній доктрині, як і у багатьох інших країнах континентального права. Прийнято вважати, що ця концепція сягає своїм корінням римського права, де повноваження власника розкривалися у поняттях *usus, fructus, та abusus* [1]. Як зазначає К.І. Скловський, тривалий час усталеним був погляд, що римському праву були відомі визначення власності як «*uti, frui, habere, possidere*» або «*jus utendi et abutendi*», тобто складені за принципом вичерпного переліку. Однак зараз цей погляд поставлений під сумнів [2, с. 46].

Дослідники зазначають, що тріада «володіння, користування та розпорядження» або її окремі елементи, поєднані з характеристиками виключності та абсолютності, у застосуванні до римської власності навряд чи можуть відповідати задачам розкриття її реального змісту. Тріада виступає скоріше наслідком трансформації римських понять у зручну для сучасної науки форму сприйняття, ніж первинною основою права власності Стародавнього Риму [3, с. 93].

У європейській доктрині ставлення до визначення змісту права власності через тріаду правоможностей власника також є неоднозначним. Французькі

дослідники зазначають, що комплексний характер права власності визначається через поєднання в руках одного суб'єкта повноважень *usus*, *fructus*, та *abusus* [4, с. 272]. Цей підхід отримав закріплення і на законодавчому рівні. Відповідно до ст. 544 ЦК Франції право власності визначається через повноваження користування та розпорядження найбільш абсолютним чином (володіння при цьому охоплюється повноваженням користування). Однак у німецькій доктрині зазначається, що перерахування усіх повноважень власника є неможливим. І немає необхідності у такому перерахуванні, оскільки власність не є сумою повноважень [5, с. 578]. Підхід до визначення права власності у Німеччині також відрізняється. У пар. 903 ЦК Німеччини право власності визначається через повноваження власника розпоряджатися своєю річчю та усувати усіх третіх осіб. З таким підходом погоджуються й румунські дослідники, які зазначають, що власність є чимось набагато більшим, ніж сума володіння, користування та розпорядження [6, с. 11].

Аналогічні висловлювання знаходимо й у роботах О.В. Венедіктова, який зазначав, що сумою трьох правоможностей не вичерпується зміст права власності. Крім того, на думку вченого, тріада не виражає й сутності права власності, оскільки вона не зобов'язує розкривати специфічні класові особливості конкретно-історичних типів і форм права власності. Він вказував, що лише з правоможностей володіння, користування та розпорядження майном неможливо простежити різницю між формами власності, відмежувати їх можна лише за способом привласнення [7, с. 13-15].

Ці погляди поділяють і українські дослідники. Так, Я.М. Шевченко зазначала, що «розкриття змісту права власності не завершується визначенням належних власникові правоможностей». На думку Я.М. Шевченко, суть права власності «виявляється у стані привласнення, відношенні особи до речі як до своєї. Тільки тоді правоможності володіння, користування і розпорядження набувають суспільно-значимого вираження, виявляють, яке становище займає власник серед інших осіб щодо речі. Ці правоможності впливають з того, що річ належить певній особі, що річ її. Зазначені правоможності можуть належати не лише власникові, але й іншій особі (наприклад, володільцю), однак передати ці правоможності, не втрачаючи при цьому прив'язку до власності, може тільки власник» [8, с. 18].

Отже, дійсно, основою змісту права власності виступають правоможності володіння, користування та розпорядження. Перелік цих правоможностей може доповнюватись іншими, як-от правоможність управління [9, с. 31], правоможність прирощення (*accessio*) [10, с. 234], правоможність зміни сутності речі [11, с. 741] тощо. Але дедалі більш очевидним стає, що право

власності не може бути зведеним до «тріади» правоможностей, воно є набагато більш багатограним.

З урахуванням наведених міркувань вельми доцільною представляється пропозиція розробників Концепції оновлення Цивільного кодексу України щодо змісту права власності. Пропонується звести зміст права власності до наступного формулювання: «Власнику дозволено робити з річчю все, що не заборонено. У визначених законом випадках власник може вчиняти лише дії, які дозволені законом». У цілому позитивно оцінюючи підхід до визначення змісту права власності не через традиційну «тріаду правоможностей» власника, вважаємо за доцільне визначити деякі недоліки запропонованого формулювання. Перш за все, звертає на себе увагу, що йдеться про річ, а не майно. Очевидно, не варто звужувати право власності до повноважень щодо речей як предметів матеріального світу, адже вітчизняна концепція права власності припускає поширення його правового режиму і на майнові права, що більше відповідає світовим тенденціям та реаліям інформаційного суспільства. Друга частина цього формулювання може бути доцільною з точки зору окреслення меж здійснення певних видів права власності, як-от права довірчої власності, яке здійснюється суто в межах, визначених законом (та вказівками установника). Однак такого роду деталізації видається зайвою, оскільки певною мірою дублює ідею, визначену у першому реченні. Крім того, у запропонованому положенні не враховано можливість обмеження права власності правами третіх осіб. Тому доцільніше запропонувати таке визначення змісту права власності: «Власник є вільним вчиняти щодо належного йому майна все, що не заборонено законом та не суперечать правам третіх осіб».

Аналіз чинних положень цивільного законодавства щодо здійснення права власності, зокрема ст. 319 ЦК України, також приводить до висновку про необхідність перегляду сучасного законодавчого підходу. Так, у ч. 1 ст. 319 ЦК України зазначається, що «власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд». Однак визначати здійснення права власності через тріаду правоможностей видається недоцільним з тих самих причин, що й визначення його змісту – право власності не зводиться до сукупності цих трьох правоможностей. Вказівка у ч. 2 ст. 319 ЦК України на те, що власник «зобов'язаний дотримуватись моральних засад суспільства» повторює правило, закріплене у ч. 4 ст. 13 ЦК України щодо меж здійснення усіх суб'єктивних прав та видається зайвою, оскільки жодним чином не визначає специфіку здійснення права власності. Більше того, важливість права власності не припускає можливості для суду обмежити його, посилаючись лише на абстрактне поняття «моральних засад суспільства», оскільки обмеження права

власності допускається лише у випадках, чітко визначених законом. Отже, ця норма не може бути застосованою окремо, а тому втрачає будь-який сенс. Вказівка на те, що власність зобов'язує дублює конституційний припис (ст. 13 Конституції) та також не потребує повтору ще й у ч. 4 ст. 319 ЦК України.

У цілому, як слушно зазначає О.С. Яворська, ст. 319 ЦК України потребує істотного оновлення, оскільки саме у ній йдеться про найважливіший аспект у здійсненні права власності – його межі. Дослідниця також слушно вказує на недоцільність ч. 8 ст. 319 ЦК України, у якій йдеться про визначення законом особливостей здійснення права власності на культурні цінності. Адже не лише культурні цінності мають особливий режим правового регулювання, але й земельні ділянки, будівлі, житло, зброя, тварини, об'єкти, які можуть під час їх експлуатації завдати шкоди життю чи здоров'ю людини або навколишньому середовищу тощо [12, с. 201].

З урахуванням наведених міркувань та враховуючи висловлені раніше пропозиції щодо визначення змісту права власності, видається за можливе взагалі об'єднати положення про зміст та здійснення права власності у межах однієї статті. З цією метою доцільно ст. 319 ЦК України виключити, а ст. 318 ЦК України під назвою «Зміст та здійснення права власності» викласти у такій редакції:

«Стаття 318. Зміст та здійснення права власності.

1. Власник є вільним вчиняти щодо належного йому майна все, що не заборонено законом та не суперечить правам третіх осіб.

2. Всім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав.

3. Забороняється втручання у здійснення власником права власності. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дождев Д.В. Римское частное право. Москва: Издательская группа ИНФРА-М-Норма, 1996. 704 с.
2. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве: Учеб.-практ. пособие. Москва: Дело, 2000. 512 с.
3. Рябов А.А. Проблемы общего понятия права собственности: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва: Московская государственная юридическая академия, 1998. 191 с.
4. Lafond P.C. *Precis de droit des biens*. Montreal: Les Editions Themis, 1999. 1016 p.
5. Quack F., Rebmann K., Säcker F.J. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Sachenrecht*. Munchen: C.H. Beck, 1997. 937 s.
6. Ungureanu O. Munteanu C. *Reflectii privind continutul si definitia dreptului de proprietate private*. ACTA Universitatis Lucian Blaga. 2008. № 2. P. 8-29.

7. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность. М.-Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1948. 840 с.
8. Право власності в Україні / За ред. Я.М. Шевченко. К.: Бліц-Інформ, 1996. 194 с.
9. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Некіт К.Г. Право власності: навчальний посібник. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 256 с.
10. Норман С. Понятие модальности права собственности. Правоведение. 2009. № 3(284). С. 230-255.
11. Merrill T.W. Property and the right to exclude. Nebraska Law Review. 1998. № 77 (4). P. 730-755.
12. Оновлення Цивільного кодексу України: формування підходів: колективна монографія / За ред. Довгерта А.С., Харитонova Є.О. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 674 с.

Токарева Віра Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ НЕВІДОМИХ АВТОРІВ (СИРІТСЬКИХ ТВОРІВ)

В сучасних умовах розвитку України, особливої ролі відіграє європейський вектор розвитку та приведення законодавства до європейських стандартів, із урахуванням національних традицій [1]. На даному етапі розвитку суспільства, одним із напрямків забезпечення відкритого доступу до знань є проведення масштабного оцифрування фондів культурних установ із дотриманням законодавства про авторське право, для чого потребує визначення статусу сирітських творів.

На відміну від держав ЄС та США, де оцифрування фондів культурних установ провадиться багато років, тому й приймаються заходи із законодавчого врегулювання пов'язаних з цим проблем, стан оцифрування фондів культурних установ в Україні є низьким.

Істотною перепорою на шляху вільного та відкритого доступу до скарбниць бібліотек та музеїв стоять сирітські твори. Твори автори яких неможливо ідентифікувати, на яких ймовірно поширюється авторсько-правова охорона, дія виключних прав та необхідність отримання дозволу на будь-які способи використання такого твору – відтворення, оцифрування, переклад, переробка та ін.

Через відсутність даних про власників майнових прав, значна частина творів, які могли б стати доступними для широкого кола користувачів, маючи художню, культурну та історичну цінність, перебувають в не визначеному